

KISS CSABA

A névár nyelvről

A cikk bevezetés a névár (newar) nyelvbe és irodalomba. Röviden tárgyalja a nyelv helyes elnevezését, hangtanát, nyelvtanának alapvonásait, történetét, és példákon keresztül ízelítőt ad névár szövegekből. Részletes bibliográfia nyújt útmutatást további tanulmányokhoz.

Kulcsszavak: névár nyelv, newar, Nepál, Kathmandu-völgy, névárok

„Minek nevezzetek, / Ha megzendülnek hangjaid”?¹ Azt tudjuk, hogy a névár nyelv a névárok (newar-ok) nyelve, akik a nepáli Kathmandu-völgy egyik legfontosabb népcsoportja; de mi a nyelv helyes elnevezése: *newar*, *newari*, *newāh*, *névári*, *névár*, vagy ezek egy további változata?

Angolosan *newar* /nə'wa:(r)/ avagy *newār*, esetleg *newari/newārī*, azonban az -i/-ī végződés nem indokolt, sőt az anyanyelvi beszélők egy része számára problematikus: talán Brian Hodgson volt az első, aki – talán szanszkrit-tudós panditok hatására, és mondhatni hibásan – a *newāri* formát használta publikációiban (diplomata volt, etnográfus, nyelvész Nepálban a 19. század közepén). Az -i/-ī végződés tipikusan indoeurópai eredetű, nyelvek elnevezésére használt végződés: *hindī*, *marāṭhī*, *paśācī*, stb. Illik ez egy a sino-tibeti nyelvcsalád tibeto-burmai ágának tibeti csoportjába tartozó, a Himalájában, leginkább a Kathmandu-völgyben beszélt nyelvhez? Nem, de mint látni fogjuk, a klasszikus névár nyelv szókincsének egy jelentős része a szanszkrit nyelvből érkezett, a modern változatban pedig nepáli, hindí, maithilí és persze angol szavak is bőven akadnak. Mindenesetre érdemes kerülni a *newari*, *névári* stb. formákat, és a *newar/newār/névár*-nál maradni. (A 'w' nem indokolatlan: a 'va' ejtése a névárban közelebb van az angol 'w'-hez, magyar 'ua'-hoz – *what*, *Washington* – mint a magyar 'v'-hez.) És ne keverjük össze a névart az indoeurópai eredetű nepáli-val.²

És mit gondoljunk a *newāh* formáról? Ez látjuk például a névár-témájú tudományos folyóirat címlapján: „नेवा: विज्ञान (*Newāh Vijñāna*) *The Journal of Newar Studies*.” A nyelv nevének egyik modern formája a नेवा: (*nevāh/newāh*), *visargával* a végén, ami ebben az esetben, a modern névárban, hosszúságot jelöl. (Ezt próbálja visszaadni az angolos *Newāh*, ahelyett hogy *Newāḥ*-ot írta.) A modern névart beszélők gyakran a *newā: bhāye* avagy *newāḥ bhāy* formulával utalnak nyelvükre (ejtsd mindkettőt: „névá bhāē”, bár a 'v' ismét inkább az angol 'w' hangra emlékeztet). A *bhāye* szó egyébként a szanszkrit *bhāṣā* szó leszármazottja. Apropos *bhāṣā*: a szóban forgó nyelvet már a 12. század elején is illetik egy olyan névvel, amit még nem említettünk: *nepāl bhāṣā* („Nepál nyelve”). Ez a forma széles körben elterjedt és 1995 óta hivatalosan is preferált Nepálban *nepāl bhāṣā* formában, például a Nepal Bhāṣā Academy nevében.³

1 Petőfi Sándor: *Minek nevezzetek?*

2 A témáról bővebben lásd Shakya 1998–1999. A fentieket vessük össze a felhasznált irodalom címeiben látható formákkal a cikk végén.

3 Az *ś* és *ṣ* hangok idegenek a névartól. A fentiekről lásd ismét Shakya említett cikkét.

A névár nyelv történetének vázlatos felosztása a következő:⁴

1. Korai klasszikus névár: a legkorábbinak tűnő névár nyelvmélek datálva van, mégpedig Nepāl Samvat (NS) 235-re, azaz i.sz. 1114/15-re. Egy pálmalevélen fennmaradt, a pāṭan-i (lalitpur-i) Ukū Bāhāḥ (klasszikus névár *bāhāra*, szanszkrit *vihāra*) pénzügyeit taglaló, rövid dokumentumról van szó.⁵ Egyéb ide tartozó szövegek között van a kétnyelvű, szanszkrit-névár *Gopālarājavamśāvalī* (A *Gopāla*-királyok nemzetségeinek sora, NS 500/i.sz. 1380),⁶ a *Nāradasmṛti* (*Nārada törvénykönyve*) egy verziója, és egy *Amarakośa*-kommentár.⁷
2. Késői klasszikus névár, avagy egyszerűen klasszikus névár: kéziratok és feliratok a 16–18. századból.
3. Modern beszélt és írott névár: a 18. századtól kezdődően beszélt és a 20. század elejétől fogva irodalmi nyelvvé váló forma. Ma a becslések szerint 850 000 (más források szerint valamivel több mint egymillió) ember beszéli a modern névart a Kathmandu-völgyben és a világon szétszóródva.

A klasszikus névár a 14–18 századokban Nepāl államnyelve, a közigazgatás, tudomány, irodalom nyelve. Mahendra Malla király (uralk. 1560–1574) verseket ír, Jagat Prakāśa Malla (uralk. 1642–1673) megírja az első névár drámát, a *Mūladevaśaśidevā*-t (*Mūladeva és Śaśideva*),⁸ a nyelv virágzik. A Mallák után a nyelv támogatottsága hanyatlik, de néhány költő, pl. Sundarānanda, Amṛtānanda és Vijayānanda még alkot. 1846–47-ben különböző véres események és könyörtelen mérszárlások után, a Rāṇā-dinasztia uralma alatt a névár nyelv elnyomás alá kerül, már-már tiltott státuszban van. 1909 után, szerzők bebörtönzése és egyéb nehézségek ellenére egyfajta reneszánszát éli a nyelv, főként 1950 és 1961 között. 1961 és 1990 között a *pañcāyat* rendszer⁹ népáli nyelvhez kötődő nacionalizmusa újabb sötét időszakot hozott. A névár, avagy Nepāl Bhāsā a mai napig némileg visszaszorított helyzetben van.¹⁰

Miért tanuljunk névárul, és melyik nyelvállapottal kezdjük? A modern névár természetesen rendkívül hasznos, ha a névárok néprajzát, mai irodalmát, modern történetét kutatjuk. Elérhetőek szótárak, nyelvkönyvek, pl. Malla 1985, Hale & Shrestha 2006, Kölver & Shresthacarya 1994, Tuladhar 2003, Genetti 2007. Fontos megjegyezni, hogy a mai napig szembeötlő különbségeket láthatunk a Kathmandu-völgy három legfontosabb településének, Kathmandu, Bhaktapur és Pāṭan városának dialektusában.

A szanszkritosokat természetesen inkább a klasszikus nyelv foghatja meg. Jelen cikk szerzője például évek óta dolgozik egy 8–10. századi szanszkrit szövegen, a *Vṛśasārasaṃgrahā*-n (VSS, *Gyűjtemény a [törvénynek mint] bikának esszenciájáról*),¹¹ az úgynevezett Śivadharma szövegkorpusz egyik darabján.¹² A szöveg szanszkritje rendkívül szabálytalan, „nyelvtantalan,” „vulgáris,” néha az

4 Lásd pl. Otter 2021: 1–2.

5 Lásd Malla 1990. Otter 2021: 1 „1112 CE”-t kalkulál.

6 Egyetlen kéziratban fennmaradt nepáli krónika.

7 Amara szanszkrit szótárának névár verziója.

8 Két *brāhmin*-szereplő fivér neve.

9 A király egyfajta pártok nélküli egyeduralma, abszolút monarchia.

10 Lásd pl. Gellner 1992: 14ff és Tuladhara, Premaśānti 2000.

11 A hindu vallási törvényeket gyakran ábrázolják bikaként. A VSS egyfajta vallási törvénykönyv, *dharmaśāstra*.

12 A kutatás a Śivadharma Project elnevezésű, nápolyi székhelyű ERC projekt keretein belül zajlik: <https://shivadharmaproject.com>

aīśa szanszkrit¹³ szabadosságán is túlmutatóan. Az egyik szembetűnő furcsaság a számnevek mellett álló egyszám (pl. *yāvac ca kalpaṃ daśa atra bhuktvā*, „megélve [*karmāit*] tíz világkorszakon át” 18.14d). Miután egyre világosabbá vált, hogy a VSS nepáli kompozíció lehet, kiderült, hogy a klaszikus névárban hasonló a helyzet.¹⁴ Ezen a szálon elindulva és egyre több hasonlóságot felfedezve a VSS szanszkritje és a klasszikus névár között egyre világosabban látható, hogy a VSS szanszkritjére erős hatással volt a névár nyelv: az eredmény egyfajta névár-szanszkrit.¹⁵

Mások számára a névár nyelvű buddhista szövegek jelentenek kutatási területet, vagy történetek számára a feliratok, melyek eleinte csak nyomokban tartalmaznak névár szavakat a szanszkrit szövegtesten belül, de a 16. századra több lényegében névár nyelvű feliratot is találunk.¹⁶

Jørgensen szótára és nyelvtana (1938, 1941) alapvető a nyelvvel való ismerkedéshez. Ő adta ki a *Vicitrakarṇikāvadānoddhṛta*-t¹⁷ (1931) és a *Batisaputrikākathā*-t (*A harminckét szobrocska története*, 1939), melyekkel el lehet kezdeni a tanulást. Lienhard *Maṇicūḍāvadānoddhṛta*-kiadása és fordítása (*A Maṇicūḍa királyról szóló történet kibontása*, 1936) aránylag egyszerű nyelvezetű és élvezetes olvasmányt tesz elérhetővé. A Malla által főszerkesztett új szótár (2000) nagy áttörés, de használata sokszor problematikus,¹⁸ és semmiképpen nem teszi Jørgensen szótárát feleslegessé. Véleményem szerint Otter szabadon letölthető nyelvkönyve (2021) teszi a klasszikus névart végre relatíve könnyen megközelíthetővé.¹⁹ Bár kiindulópontként erősen ajánlott komoly szanszkrit tudás és némi hindí és/vagy tibeti sem árt, és az Otter által használt modern nyelvészeti terminológiához („non-past,” „coverbs,” „converbs,” „verb noun,” „numeral classifiers”) és az átírási rendszeréhez érdemes hátrahagyni régi beidegződéseinket, a névár *Hulladémon huszonöt meséjé*-ből vett példamondatok és olvasmányok rendkívül szórakoztatóvá teszik a tanulást. Például a nyelvvel való első találkozás ilyen mondatokkal történik (itt *devanāgarī*-ban és Otterhez képest kissé módosított átírásban):

जे पुत्र अती जुबाल ।²⁰

je putra atī jubāla.

AZ ÉN (*je*, genitívus) FIAM (szanszkrit *putra* szótári alakban) [egy] SZÖRNYŰ (*atī*, szanszkrit *atī*) SZERENCSEJÁTÉKOS (*jubāla*).

Vagy:

राजानं कृष्णचतुर्दशी कुन्हुया रालीस खड्ग जोडाव याकातं मेवन म खानकं श्मशानस कापालिकया समीपस बिज्याक ।²¹

rājā-naṃ kṛṣṇacaturdaśi kunhu-yā rātri-s khaḍga joṇāva yākātaṃ meva-n ma khānakaṃ śmaśāna-s kāpālīka-yā samīpa-s bijyāka |

13 Tipikusan a Śiva-kultusz tantrikus szövegeinek egyéni, „nyelvtantalan” szanszkritje, ami egyes kommentátorok szerint az Űr Nyelve (az *īśa*, „úr”-jelentésű szóból).

14 Jørgensen 1941: 45. Köszönet Törzsök Juditnak ezért a referenciáért.

15 Azóta kiderült, hogy más szövegekkel kapcsolatban hasonló jelenségeket mások is kimutattak, lásd Kölver 1999: 202 („Newarized Sanskrit”) és Otter 2012: 263: 6. jegyzet („Newari Hybrid Sanskrit”).

16 Petech 1984: 10 és 179.

17 Buddhista legendás történetek (*avadāna*) gyűjteménye.

18 Lásd Lienhard 2006.

19 Lásd még Otter 2020.

20 Otter 2021: 13.

21 Otter 2021: 1.

A KIRÁLY (*rājā-na-m*: ergativusos *-n(a)* végződés + *m* nyomatéknak) A HÓNAP SÖTÉT FELE TIZEN-NEGYEDIK (*kr̥ṣṇacaturdaśī*, szintiszta szanszkrit, szótári alakban) NAPJÁNAK (*kunhu-yā*: genitivus) ÉJJELÉN (*rātri-s(a)*: locativus) MEGRAGADVÁN (*jonāva*, ejtsd: „dzsónáo”, *jone* „megragadni” igéből, converb, mint szanszkrit *grhītvā*) KARDJÁT (*khaḍga*, szanszkrit szótári alak), EGYEDÜL (*yākatam*: szanszkrit *ekāntam*), ÚGY, HOGY MÁS (*meva-na*, ejtsd „mébana,” „más” ergativusban) NE (*ma*) LÁSSA (*khānakam*, circumstantial converb, „úgy, hogy x cselekvés [nem] történik”), A HALOTTÉGETŐBE (*śmaśāna-s(a)*: szanszkrit szó névár locativusban), A KOPONYACSÉSÉS-SZERZETES KÖZELÉBE (*kāpālika-yā samīpa-s(a)*, genitivus + locativus) MENT (*bijyāka*: perfectum).

Az első kérdések egyike persze az, hogy ejtjük-e a szó végi *-a* hangokat, mint a szanszkritban (*śmaśāna-sa*), avagy nem, ahogy a hindiben (*śmaśāna-s*). Megoszlanak a vélemények, de a művelt, szanszkritot ismerő helyi névár tudós valószínűleg ejti. Más érdekességek a kiejtéssel kapcsolatban: *-va* szó elején és sokszor a belsejében *-ba*-ként ejtendő (pl. magyarul leírva: bhagabān, bilamba [szanszkrit *bhagavān*, *vilamba*]); *va* szó végén, néha közepén, elején gyakran *o/ó/wó* (*thva* [„az, ó”: „thó”; *thvate* [„az, azok”: „thoté”; *yānāva* [„csinálván”: „jánáo”]; *ya* általában *e*-nek vagy *ye*-nek (magyar *é* és *jé*) ejtendő (*juya*: „dzsujé”); *ś* és *ṣ* szanszkrit szavakban általában *s*-nek (magyar *sz*-nek) ejtendő (*śākyamuni*: „szakémuni”); *ṣ* gyakran *kha*-nak ejtendő (*ṣuna* = „khuna”); *ḍ*, *l* és *r* általában felcserélhetők (*tolate* = *tvaḍate*, *julasām* = *jurasām*); *kṣ* ejthető *ccha*-nak (magyar *ccsha*, *bhikṣu*: *bhicchu*); a *hma*, *hña*, *hla* stb.-ként leírt szótagok *mha*, *ñha*, *lha* stb.-ként ejtendők; a *ph f*-nek ejthető; a *visarga* (*h*) funkciója általában csak központozás. Ezek a változások néha tükröződnek a leírt formákban, néha csak implikáltak (*yānāva/yānāo* [यानाव / यानाओ]), és a szavak leírt formája meglehetősen fluid és változékonny (jurasām = julasām, nene = ñene), a magánhangzók nagy része szabadon cserélődik rövidebből hosszúvá (*dīkṣā* = *dikṣā*).²²

Nyelvtani nem nincs a névárban. Ehelyett fontos az élő-élettelen (animate-inanimate) megkülönböztetés, amit az úgynevezett classifier-ek (*-gu*, *-guli*, *-mha*, *-pā*, *lā*, *-tā*, *ku*, stb.) is jeleznek, valamint a tisztelet fokozatai (non-honorific, low-grade/middle-grade/high-grade honorific). Van egyes- és többesszám, de például az élettelen főnevek általában nem jelzik a többesszámot, ha mégis, olyan szanszkrit szavakkal, mint a *sakala*: *bilbaphala sakalam* „az összes *bilva*-gyümölcs”. Létezik inkluzív és exkluzív többes („mi, veled együtt”, „mi, téged nem számolva”). A főnévnek hat alapesete van: absolutive case (kb. „alany- és tárgyeset”), ergativus/instrumentalis, genitivus, dativus, locativus, sociativus („társaseset”). Az igék nem tükröznek számot és személyt, tulajdonképpen nincs igeragozás, de időt valamelyest jeleznek (past, non-past), és a múltban aspektust is (perfective vs stative). Gyakoriak a több igéből, főnévi igenévből és segédigéből álló, kicsit a hindire emlékeztető igei szerkezetek, pl.: *phone* („kérni, koldulni”) *bisye* (adás) *bijyāya* (kegyeskedni) *māla* (kell) = kb. „kérésre adni kegyeskedni kell” = „kegyeskedjék megadni kérésemet”. Szenvedő szerkezet (passivum) nincs, a tárgyat nem jelöli semmi, tárgyas igék előtt az alany ergativusban áll.

22 A klasszikus névár eredeti hangzórendszere a szanszkrit és egyéb jövevényszavak figyelmen kívül hagyásával a következő (Otter 2021: 3–5 átírásában): *a*, *ā*, *i* (*ī*), *u* (*ū*), *e* (*ya*, *ye*), *o* (*va*, *vo*, *wo*); *k*, *kh*, *g*, *gh*, *ṅ*, *ñh*, *c*, *ch*, *j*, *jh*, *t*, *th*, *d*, *dh*, *n*, *nh*, *p*, *ph*, *b*, *bh*, *m*, *mh*, *y*, *l*, *lh*, *w*, *s*, *h*.

Ez így töménynek hat, de ha felcsapjuk például a már említett *Mūladevaśaśideva* című szín-darab első dialógusát, az első pár sor nem tűnik bevezetőnek (szanszkritosok előnyben mivel a főnevek egy jó része tisztán szanszkrit):²³

महादेव - अय पाव्वति जे वचन डेड ॥

(ejtsd kb.: „ajé párbati dzsé bacsana néna”)

पाव्वती - स्वामि आज्ञा दयके ॥

(ejtsd kb.: „szuámi ádnjá daéké”)

महादेव - त्रिभुवन जन लोकन सर्वदा मान्य याक, तिलहिल लंहतिसं
वासुकी भीड चोड । भगतजन कृपा याक
जेओ तुल्यं मद्रुनं, सकल मनुज सेव्यं रडभूमिं वया जे ॥ अय पाव्वती
स्वर्ग मध्य पातालस चोडपनिसेन सेवा याड तवम्हा महादेव जे ॥

(ejtsd kb.: „tribhubana dzsana lókana
szarbadá mánjé jákaṃ, tilhila lanhatiszám
bászuki bhína csóna. bhagatadzsa kripá
jáka dzséó tuljém madúnám, szakala
manudzsa szévjém ranabhūmiṃ ojá dzsé. ajé
párbati szorga madhjé pátálasza
cónapaniszéna széuá jána taomhá mahádéva
dzsé”)

Mahādeva (Śiva)

– OH PĀRVATĪ, HALLD (*nēna*: imperativus)
SZAVAM!

Pārvatī

– URAM, PARANC SOLJ! (*dayake* [„csináltatni”]:
verb noun, avagy infinitivus)

Mahādeva

– A HÁROM VILÁGOK NÉPEI (szanszkrit
tribhuvana jana loka-na) MINDIG (szanszkrit
sarvadā) TISZTELNEK (szanszkrit *mānya* +
yākaṃ), KEZEIMET VÁSUKI[, a kígyókirály]
DÍSZÍTI. A HÍVEK (*bhagatajana*, szanszkrit
bhaktajana) FELÉ OLY KEGYES VAGYOK
(szanszkrit *kṛpā* + *yāka*), AMIHEZ FOGHATÓ
(szanszkrit *tulyaṃ*) NINCS. MINDEN EMBER
(szanszkrit *sakala-manuja*) ENGEM SZOLGÁL,
ÍGY LÉPEK SZÍNRE (*raṇabhūmi*, szanszkrit
raṇabhūmi). OH PĀRVATĪ, ÉN VAGYOK
MAHĀDEVA, KIT SZOLGÁL (szanszkrit *sevā* +
yāna) MINDEN, MI MENNYBEN, FÖLDÖN ÉS
POKOLBAN (szanszkrit *svarga*, *madhya[loka]*,
pātāla) ÉL.

Álljon itt egy buddhista szövegrészlet is, a *Maṇicūḍāvadānoddhṛtā*-ból:²⁴

thva bela-s śrī Śākyamuni bhagabānaṃ jurasāṃ thava prabhāba kenāo bijyātaṃ | thu-gū prabhāba svayāo deba-daitya-manuṣya ādi-naṃ prāṇija-n sakala-yāṃ pāpacinta hīna juyāo, puṇyacinta badhaya juyāo olaṃ | thva bela-s sabhā-s coṇa Ānanda bhikṣu-pramukhaṃ sakala sabhāloka-yā mana-s ati āścaryya cāyāo, śrī bhagabāna-yā khvāla svayāo, bimati yātaṃ | he bhagabana, he guru | chalapora-yā prabhāb-parākram khañāo, jipani ati āścaryya cāya dhuno, dhakaṃ dhāyāo thvate bhikṣu-jana-panisa bimati kha nyanāo, śrī bhagabānaṃ ājñā dayakasyaṃ bijyātaṃ |

Abban az időben (*bela-s*, szanszkrit *velā* locativusban), a Śākyák áldott bölcse, az Úr maga, kegyesen megmutatta varázserejét (szanszkrit *prabhāva*). Látván azt a varázserejét, az összes isteneknek, *daityá*knak és embereknek és más élőlényeknek csökkentek gonosz gondolataik, gyarapodtak nemes gondolataik. Ekkor az egész gyülekezetben, melyet Ānanda szerzetes vezetett, mindenki elméjét csodálat töltötte be, és az áldott Úr arcára tekintve tiszteletteljesen (*bimati* = szanszkrit *vinati*!) szóltak: „Oh Urunk! Oh Mesterünk! Látván hősi varázsereőd, végtelenül elámultunk!” Ezt (*dhakaṃ* = szanszkrit *iti*) mondták. Az áldott Úr hallván a szerzetesek ezen tiszteletteljes beszédét, megszólalt...

Szanszkritisták találkozhattak már kéziratokban névár, vagy kétnyelvű, szanszkrit-névár kollofonnal. Utolsó példaként találomra kiválasztva egyet²⁵ ezt látjuk (itt a nem szanszkrit szavak és fordításuk kiskapitalisban; figyeljük meg, ahogy a szanszkrit szavak is fokozatosan elvesztik végződéseiket):

iti śrī ... purāṇe nāradaśaunakādisaṃvāde śrīsvasthānīparameśvarīkathā sa(m)pūrṇa samāpta. sa(m)bat 1993 śāla śrāvaṇā SUDI na(va)mi soma(bāra) THO KHUNU SIDDHAYAKĀ dina JULA. śubham.

Itt végződik teljesen a *Śrīsvasthānīparameśvarīkathā* a Nārada és Śaunaka stb. közötti dialógusban, a ... *purāṇā*ban. [Vikrama] időszámítás szerinti 1993-os év (hindí/perzsa ŚĀLA) [= i. sz. 1936/1937] *śrāvaṇa* hónap VILÁGOS HÓNAPFELÉNEK (SUDI) kilencedikéje, hétfő. EZEN (THO/THVO) NAP (KHUNU) VOLT (JULA) a nap (*dina*), hogy BEFEJEZTEM (SIDDHAYAKĀ).

Itt végződik e rövid és kissé vakmerő bevezetés is a névár nyelvről, amihez a bátorságot némi előtanulmányok után egy kéthetes intenzív, haladó, online klasszikus névár kurzusból merítettem, melyet a University of Toronto szakértője, Christoph Emmrich vezetett csupa szívvel, inspiráló módon.²⁶

²⁴ Lienhard 1963: 15, kissé módosítva.

²⁵ Lienhard & Manandhar 1988: 29 (ms. no. 28, Hs. or. 4344: *Svasthānīparameśvarīvṛatakathā*).

²⁶ The Toronto Newar Summer School (2024. május 27. – június 8.). The Robert H.N. Ho Family Foundation Centre for Buddhist Studies, Department for the Study of Religion, University of Toronto. Instruktorkok: Srilaxmi Shrestha, Bal Gopal Shrestha, Ian Turner, Christoph Emmrich.

Felhasznált irodalom

- Gellner, David N. 1992. *Monk, Householder, and Tantric Priest: Newar Buddhism and Its Hierarchy of Ritual*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Genetti, Carol. 2007. *A Grammar of Dolakha Newar*. Mouton Grammar Library 40. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110198812>
- Hale, Austin & Shrestha, Kedār P. 2006. *Newār (Nepāl Bhāsā)*. Languages of the World/Materials 256. München: Lincom Europa.
- Jørgensen, Hans. 1931. *Vicitrakarṇikāvadānoddhṛta. A Collection of Buddhist Legends. Newārī Text. Edited and translated into English by Hans Jørgensen*. London: Royal Asiatic Society.
- 1938. *A Dictionary of the Classical Newārī*. København: Levin & Munksgaard. <https://archive.org/details/adictionaryofclassicalnewaribyhansjorgensen/page/n1/mode/2up>
- 1939. *Bāṭisaputrikākathā. The Tales of the Thirty-Two Statuettes. A Newārī Recension Of the Śimhāsānadvātriṃśatikā. Edited and translated with Explanatory Notes by Hans Jørgensen*. København: Ejnar Munksgaard. <https://archive.org/details/BatisaputrikakathaHansJorgensen>
- 1941. *A Grammar of the Classical Newārī*. København: Ejnar Munksgaard. https://archive.org/details/agrammaroftheclassicalnewaribyhansjorgensen_202003_471_E
- Kölver, Bernhard. 1999. „Actives into Ergatives, or, Newārī into Sanskrit.” In: Helmut Eimer, Michael Hahn, Maria Schetelich & Peter Wyzlic (eds.): *Studia Tibetica et Mongolica (Festschrift Manfred Taube)*. (Indica et Tibetica 34.) Swisttal-Odendorf: Indica et Tibetica Verlag: 189–206.
- Kölver, Ulrike & Shrestacarya, Ishwarananda. 1994. *A Dictionary of Contemporary Newari. Newari–English*. Bonn: VGH Wissenschaftsverlag.
- Lienhard, Siegfried. 1963. *Maṇicūdāvadānoddhṛta. A Buddhist Re-birth Story in the Nevārī Language*. Stockholm, Göteborg, Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- 2006. „On a recently published Dictionary of Classical Newari Dictionary of classical Newari compiled from manuscript sources.” *Indo-Iranian Journal* 49: 151–161. <https://doi.org/10.1007/s10783-007-9014-5>
- Lienhard, Siegfried & Manandhar, Thakur Lal. 1988. *Nepalese Manuscripts. Part 1: Nevārī and Sanskrit*. Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Berlin. Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, band XXXIII, 1. Stuttgart: Franz Steiner Verlag Wiesbaden GMBH.
- Malla, Kamal P. 1985. *The Newari Language: a working outline*. Monumenta Serindica 14. Institute for the Study of Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Languages.
- 1990. „The Earliest Dated Document in Newari: the Palmleaf From Ukū Bāhāh NS 235/AD 1114.” *Kailash* 16: 1–2. https://himalaya.socanth.cam.ac.uk/collections/journals/kailash/pdf/kailash_16_0102_02.pdf
- (ed.) 2000. *A Dictionary of Classical Newari. Compiled from Manuscript Sources. Nepal Bhasa Dictionary Committee*. Kathmandu: Cwasā Pāsā.
- Otter, Felix. 2020. „The Robber, the Demon, the Girl, and Her Lover: An Episode from the Newari Version of the Vetālapaṇcaviṃśati.” In: Brandt, Carmen & Harder, Hans (eds.): *Wege durchs Labyrinth: Festschrift zu Ehren von Rahul Peter Das*. Heidelberg; Berlin: CrossAsia-eBooks.
- 2021. *A Course in Reading Classical Newari. Selections from the Vetālapaṇcaviṃśati*. Heidelberg University Library: CrossAsia-eBooks. <https://hasp.ub.uni-heidelberg.de/catalog/view/764/1333/92028>

- Petech, Luciano. 1984. *Mediaeval History of Nepal (c. 570–1482)*. Serie Orientale Roma LIV. 2. kiadás. Roma: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente.
- Shakya, Daya R. 1998–1999. „In Naming a Language.” *Newāh Vijñāna* (2). Portland, Oregon: International Newah Bhasha Sevā Samiti: 40. https://himalaya.socanth.cam.ac.uk/collections/journals/jns/pdf/JNS_02.pdf
- Tulādhara, Premaśānti. 2000.. 2000. *Nepālbhāṣā Sāhityayā Itihāsa. The History of Nepalbhasa Literature*. Yeṃ [= Kathmandu]: Nepālabhāṣā Ekedami, NS 1120 [= i. sz. 2000]
- Tulādhara, Sarasvatī. 2000. (ed.) *Mūladevaśaśideva, cvami* [= „szerző”] *juju* [= „király”] *Jagatprakāśa Malla*. Yaladhvākā, Yala [= Pāṭan/Lalitpur]: Nepālamaṇḍala Ghaḥ Cāḥ Dhukū, NS 1120 [= i. sz. 2000]. <https://archive.org/details/king-jagatprakash-mallas-mooladeva-shashideva-edited-by-sarasvati-tuladhar/page/n111/mode/2up?view=theater>
- Tuladhar, Kamal. 2003. *English–Nepal Bhasa Dictionary*. Kathmandu: J R Tuladhar.